

і груди не білосніжні, і на щоках троянди не квітнуть, навіть хода не така, у богинь. Та після стількох заперечень вражає, звучить як присяга перед бесами, єдине на весь сонет твердження:

*And in some perfumes is there more delight
Than in the breath that from my mistress reeks.*

*І все ж вона найкраща поміж: тими,
Що славлені похвалами пустими.*

Шекспір утверджує засобами стилістики винятковість свого почуття, його несумісність із брехнею, яка панує навкруги.

Учні зачитують самостійно перекладені сонети В.Шекспіра. Домашнє завдання. Підготувати усну доповідь про сонет як літературний жанр чи про відображення ідей епохи Відродження в сонетах В.Шекспіра. Напам'ять вивчити сонет № 130 англійською та українською мовами.

Т.М. Скрипник,

вчитель Технічного ліцею
Національного технічного університету «КПІ»
Київ

ШЕКСПІРІВСЬКИЙ СОНЕТ В РОЗМАЙТТІ ПЕРЕКЛАДІВ

Інтегрований урок з елементами художнього читання й інтелектуальної гри

Відомо, що поетичні переклади відзначаються більшою суб'єктивністю, меншим "буквалізмом", порівняно з прозовими. Тому, щоб глибше осягнути оригінал, вважають методисти, потрібно ознайомитись із кількома варіантами його перекладу, порівняти один з одним, з оригіналом і лише тоді висловлювати естетичні судження. Саме така методика покладена в основу інтегрованого уроку вчителів зарубіжної літератури І. В. Юсипович і англійської мови Л. А. Топалової київської гімназії "Троєщина", конспект якого подається далі.

Хід уроку

Ведучий. Найпоетичнішою сторінкою творчості Шекспіра є його сонети. Окремим виданням вони були випущені 1609 р. Всього їх 154. І хоч від часу їхнього народження минуло понад 400 років, сонети приваблюють і досі дивують нас філософською глибиною, емоційністю, масштабністю мислення, довершеністю.

Ведуча. Як відомо, історія сонета налічує майже 800 років. Саме слово *сонет* італійського походження і в перекладі означає *звучати, дзвеніти*. Це старовинна канонічна форма вірша, що складається з 14 рядків.

Найбільшого розквіту набув цей жанр в Італії за часів Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарки, Леонардо да Вінчі. В Англії його слава пов'язана з Вільямом Шекспіром.

В е д у ч и й . Збірка шекспірівських сонетів поділяється на дві частини. Перша (126 поезій) присвячена другові, блакитноокому та світловолосому юнакові, якого поет називає добрим генієм. Це поезії про молодість, дружбу і вірність, які поет вважає найбільшою цінністю в житті.

В е д у ч а . Друга частина збірки — від 127 до 154 сонета — присвячена коханій, "смаглявій леді", яку поет називає "демоном з мороком в очах".

В е д у ч и й . Шекспірознавці вважають, що прототипами героїв сонетів стали граф Саутгемптон, меценат, покровитель, близький друг поета...

В е д у ч а . Та Емілі Басаноу, донька італійського музиканта, дружина актора театру "Глобус".

Шекспірознавець . Ці особи і стали натхненниками геніальних поезій, крізь призму яких Шекспірова любов бачиться як єдиний порятунок у жорсткому шаленому світі, де зганьблено все: честь, вірність, добро, совість.

На сцену виходять чипці в костюмах, що відповідають добі Шекспіра.

Читець 1.

Сонет 66.

*Tired with all these, for restful death I cry, —
As to behold desert a beggar born,
And needy Nothing trimm'd in jollity,
And purest Faith unhappily forsworn,
And gilded Honour shamefully misplaced,
And maiden Virtue rudely strumpeted,
And right Perfection wrongfully disgraced,
And Strength by limping Sway disabled,
And Art made tongue-tied by Authority,
And Folly (doctor-like) controlling Skill,
And simple Truth miscall'd Simplicity,
And captive Good attending captain Ill:
Tired with all these, from these would I be gone,
Save that, to die, I leave my love alone.*

Читець 2. Переклад І. Франка.

*Не раз я кличу смерть, бо нудно бачить в світі,
Як ходить працівник в жебрацькому лахмітті,
А капосне ніщо блищить у тишнім строю,
А вірність цирая, знай, б'ється з клеветою.
Як славу має й честь огида і облуда,
А чистоту он там сквернить насилля дике,
Як чистоту ганьбить он стовтище велике,*

А власть над всіма зла, як на очах полуда.
 Перед надсилою художество німіє,
 А дурень мудрому відмірює права,
 І правда спутана, безпомічна дуріє,
 А добрий в найми йде, а ледар ужива —
 Умер би! Ні, держусь тривогою одною:
 Як я умру, й любов моя умре зі мною.

Читець 3. Переклад Д. Паламарчука.

Стомившись, вже смерті я благаю,
 Бо скрізь нікчемність в розкоші сама,
 І в злиднях честь доходить до одчаю,
 І чистій вірності шляхів нема.
 І силу неміч забива в кайдани,
 І честь дівоча втоптана у бруд,
 І почесні не тим, хто гідний шани,
 І досконалості — ганебний суд,
 І злу — добро поставлене в служниці,
 І владою уярмлені митці,
 І істину вважають за дурниці,
 І гине хист в недоума в руці.
 Стомившись тим, спокою прагну я,
 Та вмерти не дає любов твоя.

Ведучий. Я просто розгубився від грона майстерних перекладів.

Ведуча. І я не знаю, який з перекладів кращий. Може, нам допоможе шекспірознавець?

Шекспірознавець. Я не беруся висловлюватися щодо художньої вартості перекладів, кожен з них має свої переваги. А от щодо поетичної техніки зокрема римування і риторичних фігур, можу дещо сказати. Так, перші два рядки в перекладі І. Франка мають парну риму, чого немає у В. Шекспіра й інших перекладачів: у них рима перехресна, принаймні в перших чотирьох рядках. До того ж за змістом цих рядків переклад І. Франка нагадує переспів, який суттєво відрізняється від тексту оригіналу. Очевидно, цим пояснюється і недотримання І. Франком анафори в 3 — 12 рядках.

Отже, щодо цієї авторської риторичної фігури найточнішим можна вважати переклад Д. Паламарчука.

Ведуча. Дякуємо за роз'яснення. А тепер послухаймо шекспірівський сонет № 141.

Читець 1.

*In faith, I do not love thee with mine eyes,
 For they in thee a thousand errors note;
 But 'tis my heart that loves what they despise,
 Who, in despite of view, is pleased to dote;*

*Nor are mine ears with thy tongue's tune delighted,
Nor tender feeling to base touches prone,
Nor taste, nor smell, desire to be invited
To any sensual feast with thee alone;
But my five wits nor my five senses can
Dissuade one foolish heart from serving thee,
Who leaves unsway'd the likeness of a man,
Thy proud heart's slave and vassal wretch to be:
Only my plague thus far I count may gain,
That she that makes me sin awards me pain.*

Читець 2. Переклад Д. Павличка.

*Мій зір тебе не любить, бо, повір,
Він бачить вади — все незграбносуще,
Але моїм очам наперекір
Тебе кохає серце невидюче.
Ні голос твоїй, що ніжне вухо тне,
Ні запах твоїй, ні уст, ні рук торкання —
Самі не здатні звабити мене
На пристрасті й жаги бенкетування.
Але не владні всі уми й чуття
Дурного серця відхилить від тебе,
Бо серце — раб, васал, що без пуття
Втішається із власної ганьби.
Єдина нагорода тут мені
За гріх очей — боління навісні.*

Читець 3. Переклад С. Я. Маршака.

*Мои глаза в тебя не влюблены, —
Они твои пороки видят ясно.
А сердце ни одной твоей вины
Не видит и с глазами не согласно.
Мой слух твоя не услаждает речь.
Твой голос, взор и рук твоих касанье.
Прельщая, не могли меня увлечь
На праздник слуха, зренья, осязанья.
И все же внешним чувствам не дано —
Ни всем пяти, ни каждому отдельно —
Уверит сердце бедное одно,
Что это рабство для него смертельно.
В своем несчастье одному я рад,
Что ты — мой грех и ты мой вечный ад.*

Ведучий. Чудово!

Ведуча. А що цього разу скаже наш шановний критик?

Шекспірознавець. Тут, вважаю, картина складніша. 5, 6 і 7-й рядки Шекспір починає з анафори "Nor". Вона ускладнена охоплюючою анафорою

"But" в 3 і 9 рядках. У перекладі С. Маршака не відбито цієї поетичної особливості автора сонета, а ось Д. Павличко дотримується шекспірової поетики в зазначених рядках, крім 7-го. Тому його переклад адекватніший з огляду на цю особливість авторського стилю.

Ведуча. Дякуємо, а тепер послухаймо сонет №130.
Читець 1.

*My mistress' eyes are nothing like the sun;
Coral is far more red then her lips' red;
If snow be white, why then her breasts are dun;
If hairs be wires, black wires grow on her head.
I have seen roses damask'd, red and white,
But no such roses see I in her cheeks;
And in some perfumes is there more delight
Than in the breath that from my mistress reeks.
I love to hear her speak, yet well I know
That music hath a far more pleasing sound;
I grant I never saw a goddess go;
My mistress, when she walks, treads on the ground.
And yet, by heaven, I think my love as rare
As any she belied with false compare.*

Читець 2. Переклад Д. Паламарчука.

*Її очей до сонця не рівняли,
Корал ніжніший за її уста,
Не білосніжні плеч її овали,
Мов з дроту чорного коса густа.
Троянд багато зустрічав я всюди,
Та на її обличчі не стрічав,
І дише так вона, як дишуть люди, —
А не конвалії між диких трав.
І голосу її рівнять не треба
До музики, милої мені,
Не знаю про ходу богинь із неба,
А кроки милої — цілком земні.
І все ж вона — найкраща поміж тими,
Що славлені похвалами пустими.*

Читець 3. Переклад С. Маршака.

*Ее глаза на звезды не похожи,
Нельзя уста кораллами назвать,
Не белоснежна плеч открытых кожа,
И черной проволокой вьется прядь.
С дамасской розой, алой или белой,
Нельзя сравнить оттенок этих щек,
А тело пахнет так, как пахнет тело,*

*Не как фиалки незелый лепесток,
Ты не найдешь в ней совершенных линий,
Особенного света на челе.
Не знаю я, как шествуют богини,
Но милая ступает по земле.
И все же она уступит тем едва ли,
Кого в сравненьях пышных оболгали.*

Читець 4. Переклад учениці 8-А класу Єрмоленко Насті.

*Её глаза не схожи с солнцем, нет,
Коралл краснее алых этих губ;
Темнее снега кожи смуглый цвет;
Как проволока, чёрный волос груб;
Узорных роз в садах не перечесть,
Но их не видно на щеках у ней;
И в мире много ароматов есть
Её дыханье слаще и сильней;
В её речах отраду нахожу,
Хоть музыка приятнее на слух;
Как шествуют богини не скажу,
Но ходит по земле, как все, мой друг.
И я клянусь: она не хуже все ж,
Чем те, кого в сравненьях славят ложь.*

Ведучий. Браво! Які перли, який вибір!

Ведуча. Справді, не просто визначити, який переклад кращий. Адже рівень перекладів нашої дебютантки сягає висот професіоналів. Що скаже наш шанований знавець?

Шекспірознавець. Справді, завдання не просте. Однак зверніть увагу на улюблений стилістичний прийом Шекспіра — анафори “my mistress” в 1 і 12 рядках, “If” — в 3 і 4-му, “And” — в 7 і 13-му, “I” — в 5, 9 і 11-му. Жоден з перекладачів не зміг витримати шекспірівську анафорику. Проте найближчий до авторського тексту — переклад С. Маршака, який зберігає анафору “И” (“And”), правда, не в 7 і 13-му, а в 4 і 13-му рядках; замінює анафору “if” 3 і 4-го рядків, підсилену графемою “I” в 5, 9 і 11-му рядках, на — “He” в 3, 8 й 11-му рядках, з яким перегукується “Нельзя” в 2 і 6-му рядках.

Отже, авторська анафорика найпосплідовніше витримана в перекладі С. Маршака. Хоча зазначу, що це — формально-поетичний показник, і не завжди саме він може бути вирішальним.

А щодо перекладу дебютантки, то можу сказати, що вона єдина з усіх перекладачів дотрималася чоловічої рими упродовж усього сонета, як це ми бачимо у самого В. Шекспіра.

Ведуча. Дякуємо за професійність і безпристрастність суджень.

Ведучий. Сонети Шекспіра завжди привертали увагу митців: на них

писали музику Д. Шостакович, Д. Кабалевський, М. Таривердієв, С. Нікітін. Перекладали їх українські поети М. Славинський, П. Грабовський, І. Франко, М. Рильський, Д. Павличко, І. Костецький, С. Караванський, Д. Паламарчук та інші.

Звучить музика Д. Шостаковича, Д. Кабалевського або М. Таривердієва до шекспірових сонетів. Під звуки музики виходять дві команди і сідають за два столи з кнопками.

Ведуча. Сподіваюся, що музика налаштувала вас на інтелектуальні змагання. Переможе в них та команда, яка відповідатиме першою і правильно. Правильність відповідей англійською мовою оцінює вчитель англійської. Отже, стежте разом зі мною.

Ведучі проводять змагання за запитаннями:

— *What country is he from?*

— Чим відрізняється англійський сонет від італійського?

— *How long did he live?*

— Скільки сонетів написав Шекспір?

— *What was his birthplace?*

— Зі скількох рядків традиційно складається сонет?

— *How many children did he have?*

— Яку схему римування має англійський сонет?

— *What was the name of the theatre he acted and staged his plays?*

— Як називався театр, в якому працював Шекспір?

— *What girl in Shakespeare's plays falls in love with a man before she sees his face or knows his name?*

— В якому році вийшла друком збірка сонетів Шекспіра?

— *Who says, "How sharper than a serpent's tooth it is to have a thankful child?"*

— Кого вважають прототипами героїв шекспірівських сонетів?

— *Whose last words are, "Thus with a kiss I die"?*

— Назвіть українських поетів, що перекладали сонети Шекспіра?

— *Which father has three daughters?*

— Назвіть теми шекспірівських сонетів.

— *Who said "To be or not to be? That is question"?*

Ведучий, ведуча. Вітаємо переможців, а перемогли сьогодні всі.

І.В. Юсипович,

старший учитель зарубіжної літератури.

Л.А. Токалова,

учитель англійської мови гімназія "Троєщина"

Київ